

Terminologi og fagspråk – teori og praksis

Jan Hoel ¹
Språkrådet

Summary

The Norwegian Language Council in January 2005 appointed a group with external members which is to work in the field of terminology and language for special purposes (LSP). I attempt to give a brief account of the achievements of the group since then. The Language Council itself is in the process of being reorganized, and in this connection it has commissioned a thorough study of the present situation of the Norwegian language, a report of which was presented only two weeks ago. The report at the same time is a strategic document which amongst other things proposes language policy measures that are conceived necessary in order to protect the Norwegian language against a powerful Anglo-American language influence in an increasingly internationalized world. I also give a brief outline of the main features of the aforementioned reorganization and of the contents of the report as regards terminology and LSP.

Innledning

Kan terminologi på norsk bidra til økonomisk lønnsomhet? Hva er terminologistoda innenfor fiskeri, havbruk og regnskapsføring? Disse spørsmålene vil forhåpentlig bli belyst i noen grad i dagens konferanse, og jeg skal naturligvis ikke forsøke å foregripe begivenhetenes gang og svarene. Jeg vil i stedet se kort på to ulike betydninger av termen “terminologi” og gjøre rede for Språkrådets arbeid med terminologi og fagspråk.

Jeg tar sats i en påstand som kan passe for dagens tema:

Om du ikke finner ord, er det ikke nødvendigvis språkets feil!

Teori og praksis 1

Med “terminologi” kan forstås både ‘terminologiarbeid’ og ‘terminologilære’, og dessuten det håndgripelige resultatet av førstnevnte, nemlig en mer eller mindre systematisk oppstilling av termer for begreper fra et fagområde, ofte en nærmere avgrenset del av dette.

Det er ingen motsetning mellom teoretisk terminologi og praktisk terminologiarbeid. Tvert imot råder det en gjensidig avhengighet de to imellom.

Terminologisk teori er viktig for

- fagets anseelse
- metodeutvikling og annen utvikling av faget
- “praktikernes” forståelse av faget
- nasjonal og internasjonal harmonisering på området
- (videre)utvikling og spredning av gode arbeidsmåter

Praktisk terminologiarbeid er like viktig fordi det

- er synligere

---

¹ jan.hoel@sprakradet.no, www.sprakradet.no/www.sprakradet.no

- er det de fleste driver med på området, og det de fleste etterspør
- gir håndfaste resultater mange kan ha nytte av
- kan være nøkkelen til bedre forståelse, økt effektivitet og sikkerhet
- bidrar til allmennspråkets utvikling
- fremmer fagkommunikasjon
- tjener som grunnlag for teoretisk forskning på området

Dagens konferanse er først og fremst rettet mot praktisk terminologiarbeid og termtilfang som fins eller mangler. Språkrådet ønsker å bidra til at det blir lagt til rette for forskning og utdanning i terminologi, men vel så mye å bidra til at det blir lettere å drive praktisk terminologiarbeid som avføder termtilfang som kan gjøres allment tilgjengelig.

Teori og praksis 2

Norsk språkråd fikk nytt navn fra 1. januar 2005 og heter nå bare Språkrådet. Fra 1. januar 2006 skal institusjonen være omorganisert og ha staket ut en ny arbeidskurs som viderefører det beste ved de to forgjengerinstitusjonene. Her følger en kort institusjonshistorikk og status for omorganiseringen:

- Norsk språknemnd 1952–1972
- Norsk språkråd 1972–31.12.2004
  - lov av 18. juni 1971 om Norsk språkråd opphevet
- Ytre og indre omorganisering avsluttes ved årsskiftet 2005–2006:
  - ytre omorganisering:
    - fire fagråd med styreoppnevnte, personlige medlemmer avløser tidligere struktur med ett stort råd med organisasjonsoppnevnte medlemmer som selv valgte sitt styre
  - indre omorganisering:
    - styre og direktør oppnevnt av Kultur- og kirkedepartementet, mens faggrupper i sekretariatet vil speile den ytre organiseringen

Språkrådets styre oppnevnte i januar 2005 en arbeidsgruppe for terminologi og fagspråk (“terminologigruppen”). Terminologigruppen avløste en tidligere referansegruppe som ble opprettet våren 2003 etter at det nasjonale terminologiorganet Rådet for teknisk terminologi (RTT) var gått konkurs og hadde opphørt året før. Formålet med begge gruppene har vært å fylle tomrommet etter RTT ved å arbeide til beste for norsk terminologi og fagspråk. Når Språkrådet er ferdig omorganisert ved kommende årsskifte, vil terminologigruppen bli avløst av eller gå over til å bli ett av de fire nye, ytre fagrådene, dvs. “fagrådet for terminologi og fagspråk”.

Den nåværende terminologigruppen består av sju personer, hvorav seks utenfra Språkrådet:

- Bjørn Buan, Sintef helseregister og klassifisering
- Jan Hoel, Språkrådet (leder)
- Knut Jonassen, Standard Norge
- Johan Myking, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen
- Jorunn Danielsen Newth, Opera Software Norge
- Cecilie Ovrum, EØS-sekretariatet, Utenriksdepartementet
- Sissel Rike, Institutt for oversettelse og fagspråk, Høgskolen i Agder

Terminologigruppen skal ikke selv bedrive praktisk terminologiarbeid, men stimulere til slikt arbeid og til annen aktivitet knyttet til terminologi- og fagspråksfeltet. Oppgavene kommer best til syne gjennom gruppens mandat:

Grappa er ei fagleg rådgjevande referansegruppe for Språkrådet på området norsk terminologi og fagspråk. Grappa har til oppgåve å hjelpe styret og sekretariatet til å utforma og gjennomføra ein strategi for å utvikla og styrkja norsk som fagspråk og for å fremja fagkommunikasjon på norsk.

Grappa skal m.a.

- overvaka fagspråksituasjonen i Noreg og fremja tiltak for å styrkja utviklinga av norsk fagspråk på område der det står svakt
- vera kontaktpunkt for brukarar av norsk terminologi og for relevante fagmiljø
- oppmuntra og medverka til føremålstenleg formidling og utveksling av terminologi og aktuell informasjon mellom brukarar og fagfolk og mellom fagfolk
- motivera og stimulera til bruk av norsk fagspråk i offentleg forvaltning, standardisering, undervisning og forskning, industri og næringsliv
- samordna nasjonale prosjekt og vera knutepunkt i nasjonale fagspesifikke termgrupper
- formidla og gjera framlegg om prosjektidear
- arbeida for jamstilling mellom bokmål og nynorsk i terminologiarbeid
- fungera som norsk partner/knutepunkt i samarbeid, nettverk og prosjekt på området på nordisk plan og internasjonalt
- ta initiativ til og samarbeida om faglege arrangement.

Hva har gruppen utrettet så langt på det praktiske området? Den har

- hatt fire møter i 2005
- gitt ut rapporten *Hvem tar ansvaret for fagterminologien* fra en konferanse i 2004²
- samarbeidet med Norges handelshøgskole (NHH) og Aksis/Unifob ved Universitetet i Bergen om denne konferansen, dvs. “nettverksbygging”
- påtatt seg norsk formannskap i Nordterm (nordisk sammenslutning) fra juni 2005, og dermed ansvaret for å arrangere Nordterm-dagene i Norge i juni 2007
- satt i gang arbeid med oversettelse til norsk av en innføring i terminologiarbeid, *Guide to Terminology* (trykt norsk utgave ferdig våren 2006)

I tillegg til dette har Språkrådets sekretariat deltatt i mindre terminologiprojekter med forskjellige hjemlige og nordiske miljøer, bl.a. for

- digitalfjernsynsterminologi (sammen med Norges televisjon, dvs. NRK, TV2 og Telenor)
- brannfaglig terminologi (sammen med Norsk brannbefals landsforbund)
- revisjon av Nordterms terminologistandard *Terminologiens terminologi* (i samarbeid med Standard Norge)
- revisjon av den norske teksten på Nordterms nyutformede vevsider (<http://www.nordterm.net/>).

Teori og praksis 3

I slutten av oktober 2005 la et utvalg oppnevnt av Språkrådets styre fram det språkpolitiske strategidokumentet *Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder. Et forslag til strategi*. “Strategiutvalget” har vært ledet av professor Gjert Kristoffersen fra Universitetet i Bergen. Det har analysert og vurdert den norske språksituasjonen i dag og

---

² Denne konferanserapporten, *Terminologigaiden* og strategidokumentet som er omtalt nedenfor, det gratis meldingsbladet *Språknytt* og andre publikasjoner gitt ut av Språkrådet kan bestilles fra www.sprakradet.no.

foreslår i dokumentet en framtidig norsk språkpolitikk og tilhørende tiltak på viktige innsatsområder.

Terminologi og fagspråk er viet stor oppmerksomhet i dokumentet og blir diskutert utførlig i et eget kapittel (kap. 11 *Presist fagspråk – eit avgjerande vilkår*). Terminologi på norsk framheves flere steder som et nøkkelvilkår for at norsk språk skal kunne overleve som bruksspråk fram mot neste århundreskifte:

[...] Norsk må også bli det naturlege valet i alle situasjonar der det ikkje er nødvendig å bruke framandspråk.

Eit avgjerande vilkår for at ein slik politikk skal lykkast, er at det finst oppdatert norsk terminologi tilgjengeleg på alle fagområde. Slik terminologi gjer fagleg kommunikasjon på norsk mogleg. [...] (s. 5)

Det blir også lagt stor vekt på den uvurderlige rollen norsk fagspråk har i undervisning og opplæring samt på den tilsvarende betydningen for kunnskapsformidling og kommunikasjon i yrkes- og samfunnsliv, noe vi kan lese mer om i Ellinor Kolstads bidrag i dette heftet:

[...] Ein annan grunn til at studentane må tileigna seg det norske fagspråket, er denne: God yrkesutøving etter at studia er avslutta, krev at dei kan formidla kunnskapane sine på norsk. [...] (s. 6)

Jeg tar med et sitat til fra strategidokumentet. Også dette sitatet viser til at “opprustning” av norsk terminologi er en forutsetning for at norsk språk skal kunne overleve som fullverdig bruksspråk i framtida. Ansvaret for opprustningen legges på “samfunnet”, som hovedsakelig må kunne leses som “det offentlige”, noe som bekreftes i sitatets andre avsnitt, der Språkrådet gis et særlig ansvar sammen med bl.a. andre offentlige organer:

Skal norsk bli brukt på alle område i samfunnet også i framtida, er vi avhengige av at det finst norsk terminologi og eit levande norsk fagspråk som kan fungera ved sida av det engelske på alle fagområde. Her er det nødvendig med ei vesentleg styrking av innsatsen frå samfunnet si side. [...]

Avgjerande for politikken på området er også at ein klarer å motivera dei aktuelle brukarmiljøa. Dei må sjå at parallellspråklegheit mellom norsk og framandspråk er viktig. [...] Språkrådet må spela ei sentral rolle her. Rådet må samordna samarbeidet mellom andre offentlege organ, forskingsmiljøa og brukargruppene. (s. 8)

Strategidokumentets forslag til tiltak på området terminologi og fagspråk står å lese på s. 146 i nevnte kapittel 11. Jeg lar dem tale for seg selv:

1. Språkrådet må gjerast til eit overordna, nasjonalt samordningsorgan med sterk kompetanse i fagspråk og terminologi og brei kontaktflate mot samfunnet, nasjonalt såvel som internasjonalt. Det må utviklast forpliktande samarbeidsformer for fagspråkleg kvalitetssikring mellom ulike fagdepartement, direktorat og andre offentlege instansar.
2. Standard Norge må framleis ha ansvaret for standardisering på norsk språk. Det bør opprettast ei eiga fagavdeling som samarbeider nært med Språkrådet. Øyremerkte støtte til utvikling av standardar på norsk, medrekna termarbeid, må aukast til eit nivå som sikrar at ein rimeleg del av dei standardane som blir gjorde gjeldande i Noreg, ligg føre på norsk.
3. Brukarmiljøa i næringslivet og det offentlege må trekkjast inn som aktive samarbeidspartnarar i arbeidet for å sikra parallellspråklegheit innanfor alle domene der engelsk er i bruk.
4. Det bør opprettast eit senter ved eit av dei norske universiteta som får ansvaret for å forvalta, tilgjengeleggjera og byggja elektroniske og allment tilgjengelege fleirspråklege terminologiske databasar etter gjengs, internasjonal metode, med faguttrykk frå fleire språk tilordna på systematisk, kvalitetssikra og likeverdig vis.

5. I alt offentlig finansiert terminologi- og fagspråkarbeid må det vera eit ufråvikeleg krav at nynorsk og bokmål har likeverdig status. All terminologi må utviklast på nynorsk og bokmål samstundes.

6. Noreg må slutta seg til Brussel-erklæringa og setja i verk dei tiltaka som er nødvendige for at krava i erklæringa skal bli oppfylte.

7. Eit forskingsprogram med vekt på terminologisk innhald og terminologisk språkteknologi på norsk er eit døme på korleis framlegget om eigne forskingsprogram om norsk språk og språkutvikling i kapittel 4 kan konkretiserast.

Dette kan kalles teorien – så gjenstår det bare (!) å få den omsatt i praksis.

Litteratur

(2005) *Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder. Et forslag til strategi*. Oslo: Språkrådet.